В. В. Калацэй

ПРЫЯРЫТЭТНЫЯ КІРУНКІ ЭТНАМАСТАЦКАЙ АДУКАЦЫІ Ў XXI ст.

У міленіум, калі акрэсліліся тэндэнцыі да страты каранёвых фальклорных жанраў, перад грамадствам паўстае пытанне аховы этнічнай культуры. Напачатку XXI ст. у свеце ўсё большую ўвагу надаюць спадчыне, «літара» і «дух» якой перадаваліся спрадвеку вусным шляхам [1, с.55]. Гаворка ідзе пра так званую спадчыну вуснай традыцыі (oral heritage of humanity), ці, як усё часцей гавораць (разумеючы пры гэтым менавіта *непісьмовы, вусны* аспект), нематэрыяльную культурную спадчыну (НМС) (intangible heritage of humanity). Гэта – руральныя звычаі і абрады, тэхналогіі народных промыслаў, творы і манеры выканання жанраў аўтэнтычнага фальклору, якія існуюць «жыўцом» у побыце этнасу і перадаюцца вусным шляхам. Шмат у чым яна – сінанімічная з'ява ў адносінах да таго, што даследчыкі XX ст. звалі «фальклорам» (у шырокім сэнсе гэтай дэфініцыі) [2, с.68] і «традыцыйнай культурай» этнасу.

У 2003 г. кіраўніцтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў аператыўна адрэагавала на змену прыярытэтаў, адкрыўшы факультэт традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва, шэраг новых спецыялізацый; у хуткім часе быў заснаваны Цэнтр па захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны (у далейшым – Цэнтр). На абставінах існавання апошняга варта спыніцца падрабязна, паколькі вехі яго развіцця перакрыжоўваюцца з тэндэнцыямі этнамастацкай адукацыі ва ўніверсітэце, падначаленай (ці павіннай быць падначаленай) мэце захавання НКС Беларусі.

Тэорыяй і практыкай этнамастацкай адукацыі ва ўніверсітэце займаліся пераважна даследчыкі і педагогі, якія выкладаюць на факультэце традыцыйнай беларускай культуры, супрацоўнікі аддзела традыцыйнага мастацтва Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў (ІПКПК), які з 2007 г. увайшоў у структуру ўніверсітэта. Збольшага гэта былі адныя і тыя ж асобы, таму ядро суполкі захавальнікаў каранёвай культурнай спадчыны стварылася па законах самаарганізацыі. І размова далей будзе ісці пра суполку аднадумцаў, а не пра фармальныя спісы супрацоўнікаў. Асобы, прыведзеныя ў табл., фармальна ўвайшлі ў

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

склад супрацоўнікаў Цэнтра ўлетку 2009 г. (калі шэраг спецыялістаў аддзела традыцыйнага мастацтва ІПКПК перайшлі на працу на кафедру этналогіі) і па даручэнні рэктарата БДУКМ (Б. У. Святлоў, М. А. Мажэйка) аб'ядналіся для ўключэння абраду Калядныя цары в. Семежава Капыльскага раёна ў Urgent Safeguarding List UNESCO. Распачалі ж яны сумесную дзейнасць, якую з пункту гледжання логікі і прыярытэтаў захавання НКС павінен ажыццяўляць Цэнтр, значна раней.

Сам Цэнтр быў створаны па дамоўленасці Рэспубліканскай камісіі па справах ЮНЕСКА (У. Г. Шчасны) і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (Я. Д. Грыгаровіч) у 2004 г. Арганізацыя працы Цэнтра ўсклалася на калектыў кафедры этналогіі і фальклору, пры якой ён быў створаны на грамадскіх пачатках у адпаведнасці з загадам рэктара.

Згодна з міжнароднымі і рэспубліканскімі нарматывамі па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны, Цэнтр павінен быў весці дзейнасць па трох кірунках:

– ахоўная праца (з носьбітамі НКС у мэтах іх падтрымкі і стымуляцыі працэсу перадачы НКС паміж пакаленнямі);

– этнакультурна-выхаваўчая праца (з дзецьмі і моладдзю Беларусі ў мэтах інтэгравання НКС у іх асяроддзе);

– статыстычна-рэпрэзентатыўная праца (маніторынг НКС у Беларусі, інфармаванне пра вынікі міжнароднай супольнасці).

На працягу 2004–2009 гг. калектыў кафедры этналогіі і фальклору[1] сумесна з супрацоўнікамі аддзела традыцыйнага мастацтва ІПКПК выпрацоўваў мадэль дзейнасці суполкі даследчыкаў і педагогаў па перайманні НКС (гэтую суполку па выніках яе працы можна лічыць цэнтрам па захаванні спадчыны вуснай традыцыі) і праводзіў дзейнасць па ўсіх трох кірунках (табл.).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

[1] Дзве заявы на ўключэнне ў Urgent Safeguarding List UNESCO абрадаў, адабраных І. І. Круком і А. В. Катовіч, якія афіцыйна з'яўляліся з 2004 па 2009 г. супрацоўнікамі Цэнтра, былі адхілены UNESCO. Ахоўнай і этнакультурна-выхаваўчай дзейнасцю ў дачыненні да НКС, пералічанай у табл., тагачасныя супрацоўнікі Цэнтра не займаліся.

Кірункі дзейнасці па захаванні НКС з 2004 па 2009 г.

Ахоўная праца – *з носьбітамі НКС у мэтах іх падтрымкі і стымуляцыі працэсу перадачы НКС паміж пакаленнямі*		**Этнакультурна-выхаваўчая праца –** *з дзецьмі і моладдзю Беларусі ў мэтах інтэгравання НКС у іх асяроддзе*		**Статыстычна-рэпрэзентатыўная праца** *– маніторынг НКС у Беларусі, інфармаванне пра вынікі міжнароднай супольнасці*	
імпрэзы	дата, адказныя	імпрэзы	дата, адказныя	імпрэзы	дата, адказныя
3 комплексныя экспедыцыі на абрад Страла (Веткаўскі раён) з мэтай яго рэвіталізацыі, 2 – на полацкае Купалле, 2 – на Цярэшку	2004, 2005, 2009 В.В.Калацэй, Т.А.Пладунова, Э.В.Шчадрына, Н.В.Петухова	11 Рэспубліканскіх сезонных фальклорных школ для дзяцей і моладзі (колькасць удзельнікаў – 1200 чал.)	2004–2009 В.В.Калацэй, Т.А.Пладунова, Н.В.Петухова, В.М.Кульпін, Т.Б.Варфаламеева, М.А.Козенка, І.В.Мазюк, Т.І.Кухаронак, Р.С.Гамзо-віч	Збіранне матэрыялаў па НКС у 6 гісторыка-этнаграфічных рэгіёнах Беларусі	2004–2009 А.І.Боганева, Т.Б.Варфаламеева, М.А.Козен-ка, І.А.Смір-нова, І.В.Мазюк, В.А.Лабачэўская, Т.І.Кухаронак, Р.С.Гамзо-віч, Т.А.Пладунова, В.В.Калацэй, Н.В.Петухова
5 этнаграфічных канцэртаў «Фальклор беларускай глыбінкі» з удзелам 140 носьбітаў НКС	2007–2009 А.І.Боганева, Т.Б.Варфаламеева, М.А.Козенка, І.А.Смірнова, І.В.Мазюк	2 тыдні фальклорна-этнаграфічных фільмаў для моладзі Беларусі (колькасць удзельнікаў – 750 чал.)	2008 – 2009 А.І.Боганева, Т.Б.Варфаламеева, М.А.Козенка, І.В.Мазюк, Т.І.Кухаронак, Р.С.Гамзо-віч	Праца ў Рэспубліканскай камісіі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны	2006–2009 Т.Б.Варфаламеева
Арганіза-цыя ўдзелу этнаграфічнага калектыву в.Ананчы-цы Салігорскага раёна на фестывалі	2009 В.В.Калацэй, Т.А.Пладунова, Э.В.Шчадрына, В.М.Куль-	Распрацоўка канцэпцыі, дакументацыі і адкрыццё ў БДУКМ інавацыйнай спецыялізацыі «Этнафона-знаўства» для	2004 В.В.Калацэй, Т.А.Пладунова	Падрыхтоў-ка Form ICH-01 (2009) на 23 старонках, відэафільма (20 хв.) і фотаздымкаў (12) для ўключэння	2009 В.В.Калацэй, Т.І.Кухаронак, Р.С.Гамзо-віч, А.Б.Сташкевіч, У.Г.Шчасны,

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

«Славянское древо» (С.-Петербург), які ладзілі па гранце Прэзідэнта Расіі	пін	захавання каранёвай спеўнай манеры носьбітаў НКС Беларусі		абраду Kalyady Tsars (Christmas Tsars) в.Семежава ў Urgent Safeguarding List, які фарміруе UNESCO Intangible Heritage Section	А.І.Красоўская
3 (па статусе ад рэспубліканскай да міжнароднай) канферэнцыі «Аўтэнтычны фальклор: праблемы захавання»	2007–2009 М.А.Бяспалая, М.А.Мажэйка, В.В.Калацэй, Т.А.Бабіч, Т.А.Пладунова, В.М.Кульпін	Рэвіталізацыя абраду Купалле на матэрыяле Беларускага Падзвіння	2009 Т.А.Пладунова, Н.В.Петухова, В.В.Кала-цэй		
Вынік – фарміраванне асновы сістэмы падтрымкі носьбітаў спадчыны вуснай традыцыі Беларусі з цэнтрам ва УА «БДУКМ»		**Вынік** – фарміраванне сістэмы этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі Беларусі і этнамастацкай адукацыі з цэнтрам ва УА «БДУКМ»		**Вынік** – уключэнне абраду «Цары» в.Семежава ў Urgent Safeguarding List UNESCO і магчымасць атрымаць датацыю 120 000 $ на захаванне абраду і дзейнасць Цэнтра	

Вынікі дзейнасці ўніверсітэта па супрацоўніцтве з носьбітамі НКС, фарміраванні сістэмы этнакультурнага выхавання ў краіне паказваюць: гэтая праца прадуктыўная, вартая не толькі якаснага, але і колькаснага развіцця. Яна неаднойчы атрымлівала станоўчую ацэнку ад фалькларыстаў з Усходняй Еўропы, Беларусі, кіраўніцтва ўніверсітэта, Рэспубліканскай камісіі па справах ЮНЕСКА (мал. 2), Міністэрства культуры [гл. 4, с.35]. Высокая ацэнка дапамагала захаванню ў БДУКМ сістэмы этнамастацкай адукацыі ў крытычныя для яе моманты, паколькі сёння агульнавядома: «…гістарычны досвед шматлікіх культур сведчыць, што менавіта *этнічная музыка*[2] і

[2] Курсіў і выдзяленне доктара мастацтвазнаўства, прафесара, акадэміка І. Мацыеўскага.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

падтрымка яе традыцый спрыялі захаванню таго ці іншага народа як самастойнага сацыякультурнага суб'екта…» [3, с.7]. Таму прыярытэты ў дзейнасці прыхільнікаў этнамастацкай адукацыі ў БДУКМ былі вызначаны абгрунтавана і выверана.

Мал. 1. Рэвіталізацыя Купалля як дыпломны праект першага выпуску этнафоназнаўцаў (2009 г.) п/к Т. А. Пладуновай

Мал. 2. Дыплом за захаванне НКС, якім узнагароджана спецыялізацыя «этнафоназнаўства» (2008 г.)

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Праз 6 год дзейнасці Цэнтра *на грамадскіх пачатках* надышоў час арганізаваць стымуляцыю яго працы з боку кіраўніцтва ўніверсітэта (па ініцыятыве Міністэрства культуры) і міжнароднай супольнасці (па сумеснай ініцыятыве Міністэрства культуры і Рэспубліканскай камісіі па справах ЮНЕСКА).

Напрыканцы варта акрэсліць становішча з этнамастацкай адукацыяй ва ўніверсітэце і яго дзейнасцю па захаванні НКС.

1. На працягу шасці год ва УА «БДУКМ» і ІПКПК была выпрацавана *мадэль*[1] дзейнасці па захаванні НКС і ўдасканаленні этнамастацкай адукацыі, якая ўжо сёння мае ўплыў на культурную сітуацыю ў краіне.

2. Адпаведна месцу ў сістэме ВНУ культуры і мастацтваў УА «БДУКМ» неабходна працягваць і пашыраць дзейнасць па: а)

---

[1] Штогадовая *мадэль*: Міжнародная *канферэнцыя* «Аўтэнтычны фальклор» +2 *канцэрты* «Фальклор беларускай глыбінкі» +2 рэспубліканскія сезонныя *фальклорныя школы* для дзяцей, + Тыдзень фальклорна-этнаграфічных *фільмаў* для моладзі +*рэвіталізацыя* аднаго абраду сродкамі дыпломнікаў кафедры +культурна-антрапалагічная *экспедыцыя* для падрыхтоўкі рэвіталізацыі наступнага абраду.

далучэнні носьбітаў НКС да адукацыйных і рэкрэатыўных формаў працы са студэнцкай моладдзю; б) этнакультурным выхаванні сродкамі НКС дзяцей і моладзі як пераемнікаў НКС у месцах яе бытавання – на вёсцы; в) пашырэнні этнамастацкай адукацыі ў мэтах культурнай бяспекі краіны.

1. *Дорошевич, Э. К.* Миф как явление культуры / Э. К. Дорошевич, П. Г. Мартысюк // Прырода, чалавек, культура: праблемы гармоніі: матэрыялы навук. канф. (Мінск, 25–26 сакавіка 2003 г.). – Мінск: БДУ культуры, 2003. – С. 55–63.

2. *Итс, Р. Ф.* Введение в этнографию / Р. Ф. Итс. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1974. – 160 с.

3. *Мациевский, И.* Возрождение этнической музыки и специальное образование / И. Мациевский // Аўтэнтычны фальклор: праблемы вывучэння, захавання, перайманьня: зб. навук. прац удзельнікаў III Міжнарод. навук.-практ. канф. (Мінск, 29–30 красавіка 2009 г.) / БДУКМ; рэдкал.: М. А. Мажэйка (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУКМ, 2009. – С. 7–9.

4. *Хвир, Н.* Состояние и проблемы охраны нематериального культурного наследия Республики Беларусь / Н. Хвир // Аўтэнтычны фальклор: праблемы вывучэння, захавання, перайманьня: зб. навук. прац удзельнікаў III Міжнар. навук.-практ. канф. (Мінск, 29–30 красавіка 2009 г.) / БДУКМ; рэдкал.: М. А. Мажэйка (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУКМ, 2009. – С. 34–35.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ